

Motion till riksdagen 2020/21:3442

av **Pål Jonson m.fl. (M)**

Materiel, forskning och industri

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en stark försvarsindustri i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka materieförsörjningen vid höjd beredskap och krig och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att se över principerna för materieförsörjningen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en utredning om en ny materiel- och försvarsindustristrategi och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över de väsentliga nationella säkerhetsintressena och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa objektsramar för de väsentliga nationella säkerhetsintressena flyg- och undervattenssystem och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka satsningarna på forskning och teknikutveckling och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka den exportstödjande och exportfrämjande verksamheten och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för en ökad europeisk harmonisering av exportkontrollen för krigsmateriel och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över det internationella materielsamarbetet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett försvarsindustriråd och tillkännager detta för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en svensk strategi för EU:s säkerhets- och försvarssamarbete och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Behovet av en försvarsindustri i Sverige

En stark försvarsindustri är en del av Sveriges samlade försvarsförmåga. Den bidrar till att öka Sveriges säkerhetspolitiska handlingsfrihet då vi inte enbart är beroende av omvärlden för förmågan att upprätthålla ett försvar. Vid höjd beredskap och krig kommer förutsättningarna att importera försvarsmateriel att begränsas varför det också är viktigt att ha en avancerad försvarsindustri ur ett försörjningssäkerhetsperspektiv. Genom att det utvecklas och produceras avancerad försvarsmateriel i Sverige blir vi även en eftertraktad partner vid internationella samarbeten av strategisk vikt. Försvarsindustrin kan bidra till att stärka Sveriges internationella förbindelser i allmänhet och det transatlantiska samarbetet i synnerhet. Inte minst har detta varit viktigt över tid inom det flygtekniska området.

Sverige har en unik försvarsindustriell bas. Det finns inget annat land i världen med en jämförbar ekonomi och befolkning som kan producera stridsflygplan, ubåtar, avancerade stridsfartyg och markstridsfordon. Till stora delar är detta ett industriellt och säkerhetspolitiskt arv från det kalla kriget då den militära alliansfrihetens trovärdighet var beroende av en nationell försvarsindustri.

Men dess fortsatta konkurrenskraft har varit avhängigt den omfattande transformering mot ökad privatisering och globalisering som präglat försvarsindustrin i Sverige under de senaste årtiondena.

Från att till stora delar vara en statsägd verksamhet är alla försvarsföretag i Sverige numera helt privatägda. Det utländska ägandet har ökat över tid och varit nödvändigt för att säkra överlevanden av ett flertal företag som annars skulle ha slagits ut. Tillgången till utländskt kapital, ett ökat internationellt marknadstillträde och möjligheten att samarbeta i globala koncerner har stärkts genom de ökade internationella investeringarna i den försvarsindustri som finns i Sverige. Vidare har exportandelen av företagens omsättning ökat från cirka en fjärdedel till tre fjärdedelar under samma period.

Den ökade exportandelen, det utländska ägandet och internationaliseringen av underleverantörsled och marknadsaktiviteter har varit avgörande för att tillgodose konkurrenskraften bland försvarsföretagen i Sverige. Samtidigt är det viktigt att vidta fler åtgärder för att säkra att internationaliseringen inte leder till fientliga uppköp av försvarsföretag i Sverige av andra länder. Idag är de riktlinjer som utgår från ISP för vagt formulerade.

Den ökande internationaliseringen kan ses som ett resultat av att en ekonomi av Sveriges storlek har svårt att ensam bära de utvecklingskostnader som ett modernt försvar kräver. Den tekniska utveckling som skett inom samhället i stort, där avancerad elektronik och mjukvara i allt större omfattning inryms i de flesta produkter, också återspeglas i försvarsmaterielen. Fokus har flyttats från hårdvara till mjukvara. Dessa realiter påverkar kontinuerligt de försvarsföretag som är verksamma i Sverige.

Stärkt materielförsörjning vid höjd beredskap och krig

Det försämrade säkerhetspolitiska läget och den ökade fokuseringen på det nationella försvaret har konsekvenser för materielförsörjningen och för de försvarsföretag som är verksamma i Sverige. Totalförsvaret i sin helhet, kräver planering och förberedelser för att tillgodose att materiel, reservdelar, ammunition och andra förnödenheter m.m. finns tillgängliga i tillräcklig omfattning för att Försvarsmakten ska kunna lösa sina uppgifter, trots begränsade möjligheter till import. Det är också viktigt att säkerställa att företag som Försvarsmakten är beroende av har förmågan att verka under höjd beredskap och ytterst i krig. Detta ställer krav på försörjningstrygghet och ett långsiktigt perspektiv vad gäller bland annat underhåll av anskaffad materiel.

Förutsättningarna för detta har förändrats sedan det kalla kriget genom den privatisering, globalisering och internationalisering som försvarsindustrin genomgått. Att återgå till den ordning som rådde mellan staten och försvarsindustrin under kalla kriget vore inte framgångsrikt. Ägandet ser helt annorlunda ut, den tekniska utvecklingen går allt snabbare och gör det omöjligt att upprätthålla kompetens inom alla de områden där Sverige har ett behov av försvarsmateriel. Däremot behöver staten i högre grad kravställa att både produkter och tjänster kan levereras vid höjd beredskap och krig. Detta kommer dock att medföra ökade kostnader. Vidare måste företagen kunna påvisa leveransförmågan hos sina underleverantörsled dessa situationer.

Definiera de väsentliga nationella säkerhetsintressena

EU:s försvarsupphandlingslagstiftning har lett till att Sverige identifierat ett antal väsentliga nationella säkerhetsintressen (VSI) som bl.a. undantas från konkurrensupphandlingar. VSI bör dock definieras till sitt innehåll och till sin omfattning. Den inhemska tekniska kompetensen och systemkunskapen som krävs över tid för att realisera dem, framförallt stridsflyg och undervattensförmågorna, behöver klarläggas och kostnadsberäknas. Det finns ett behov av tydlighet kring statens roll och åtagande kring de väsentliga säkerhetsintressena som pekas ut.

För stridsflygförmågan och undervattensförmågan bör det också införas s.k. objektsramar liknande de som fanns tidigare i budgetpropositionerna. Detta bör även göras för andra större och långsiktiga materielprojekt. Objektsramarna bör särredovisas i investeringsplanen. Detta ger riksdag och regering bättre möjligheter att följa upp dessa två väsentliga säkerhetsintressen.

Se över principerna för materielförsörjningsstrategin

Den rådande materielstrategi som Sverige använder sig av idag med sina fyra steg: vidmakthålla, köpa från hyllan, samutveckla och egenutveckla behöver ses över eftersom de utvecklats i en annan säkerhetspolitisk omvärldsmiljö. Givet försvarsmarknadens särart och de behov som den ska uppfylla räcker det inte med en materielförsörjningsstrategi som i grunden bara är en upphandlingsstrategi. En sådan strategi behöver även främja innovation för att säkra att Försvarsmakten långsiktigt ligger på teknikens framkant.

Sverige står just nu i ett läge där vi måste kraftsamla för att återfå förmågan att försvara vårt land. Det självklara är givetvis att öka resurserna till Försvarsmakten, men det kommer i sig inte att räcka. En viktig komponent är vår förmåga till materielförsörj-

ning och det gäller hela kedjan, från produktutveckling till underhåll och reparationer. Inte minst behöver livscykelperspektivet bättre integreras i materieförsörjningsprocessen.

Det finns utrymme att göra stora förbättringar på materieförsörjningsområdet också för att uppnå en bättre styrning och effektivitet. Vid en genomlysning av de större försvarsmaterielprojekt som bedrev under 2018 var cirka hälften försenade eller drabbade av fördringar.

Men det finns även skäl att genomföra en utredning om svenska tekniska styrkeområden ur ett brett perspektiv som kan utgöra grunden för samarbeten med andra länder och vara vägledande för projekt inom den europeiska försvarsfonden.

Utredningen om en ny materiel- och försvarsindustristrategi

Det finns ett behov av en parlamentarisk utredning med uppdrag att ta fram en ny materiel- och försvarsindustristrategi. Utredningen bör bl.a. ge underlag rörande ambitionen i statens försvarsindustriåtagande inom den i försvarsbeslutet fastställda ekonomiska ramen 2021–2030 men även ge vägledning för de väsentliga säkerhetsintressena, försörjningstrygghet och krigsviktiga företag. Utredningen ska vara underlag för en materiel- och försvarsindustristrategi som ska beslutas så snart som möjligt dock senast 2022. Utredaren ska också bl.a. klarlägga de faktorer och samband som påverkar förutsättningarna för att på ett över tiden effektivt och uthålligt sätt säkerställa det militära försvarets behov av materiel och tjänster i fred, kris och krig; klarlägga statens och försvarsföretagens roller och ansvar samt tydliggöra statens åtagande i försvarsföretagsfrågor, inklusive de väsentliga säkerhetsintressena; föreslå hur staten bör hantera väsentliga säkerhetsintressen samlat i förhållande till berörda försvarsföretag, för att värna en god hushållning med statens resurser; föreslå strukturerade former för en strategisk dialog mellan staten och försvarsföretagen; samt beskriva de strategiska vägval som staten gjort med avseende på inhemsk utveckling och produktion av försvarsmateriel, samt redovisa konsekvenserna av dessa vägval sett till Sveriges försvars-, säkerhets- och utrikespolitiska intressen.

Utredningen bör vidare belysa försvarsmarknadens särart och förutsättningarna för försvarsföretagens marknadstillträde internationellt och inom EU. Utredaren ska därtill klarlägga vilka krav europeiska försvarsfonden, EDF, ställer på staten och de svenska försvarsföretagen samt belysa hur nationella intressen bäst tillgodoses inom ramen för fonden. De partier som stödjer försvarsöverenskommelsen ska efter att materiel- och försvarsindustristrategiutredningen lämnat sitt betänkande, som en del i den fortsatta inriktningen, fatta ett sammanhängande beslut om alla större och principiellt viktiga materielbeställningar. Resultatet av utredningen blir ett viktigt ingångsvärde för kontrollstationen i januari 2023 och för anskaffningen av vissa strategiska materielprojekt.

Den exportstödjande verksamhet som bedrivs, vid exempelvis Försvarets materielverk, syftar till att främja en kostnadseffektiv materieförsörjning som bidrar till Försvarmaktens operativa förmåga. Inför enskilda beslut om exportaffärer och internationella materielsamarbeten krävs grundliga analyser av möjligheter och risker. Den exportstödjande verksamheten måste stärkas.

För de två väsentliga säkerhetsintressena stridsflygförmågan och undervattensförmågan ska det i enlighet med Förvarsberedningens förslag införas definierade så kallade

objektsramar liknande de som fanns tidigare i budgetpropositionerna. Detta bör även göras för andra större och långsiktiga materielprojekt.

Det bör vara en parlamentarisk utredning som ligger till grund för den kommande strategin. Det ger strategin en större tyngd samtidigt som det också förbinder dom politiska partierna att stå upp för de antagna principerna i strategin.

Ökade satsningar på forskning och teknikutveckling

Anslagen 1:4 forskning och teknikutveckling inom försvarsbudgeten har under det sista årtiondet minskat med närmare 70 procent. Denna trend måste vändas. Ett ökat anslag behövs så att Försvarsmakten och FMV kan göra mer relevanta förstudier samt ta fram demonstratorer i samarbete med försvarsindustrin.

Den exponentiella teknikutvecklingen kommer att kraftigt påverka framtidens slagfält. Behov av satsningar på forskning och teknikutveckling inom Försvarsmakten, FOI och FMV för att Sverige ska kunna ha omvärldsbevakning, göra relevanta förstudier och bedriva forskning på framtida styrkeområden. Förbättra samverkan mellan försvarsmyndigheter och företag i syfte att integrera civila spetsteknologier i militära applikationer. Det behöver skapas effektiva innovationsmodeller för framtida teknologier.

Ett försvarsindustriråd

Det behövs även ett forum för strategisk dialog mellan försvarsmyndigheter och försvarsföretag. Ett sådant försvarsindustriråd skulle kunna fungera som en gemensam arena för att diskutera påverkan av framtida teknologier och lika strategiska vägval. Genom bättre samsamarbetsytor mellan försvarsmyndigheterna och försvarsindustrin kan den omvärldskunskap som finns i industrin stärka den samlade beslutskompetensen i Sverige. Det näringslivsråd som föreslås i Näringslivsutredningen skulle kunna fungera som en modell för ett försvarsindustriråd.

Stärkt internationellt materielsamarbete

Genom internationella försvarsindustriella samarbeten ges Sverige möjlighet att behålla en inhemsk teknisk och industriell bas inom ett begränsat antal prioriterade områden, på ett sätt som inte skulle ha varit ekonomiskt eller tekniskt möjligt enbart på nationell grund.

Det finns på ett övergripande plan starka skäl att öka det internationella materiel-samarbetet främst inom EU. Större serier och lägre styckpris samt delade utvecklingskostnader är några av skälen för det. Det finns flera framgångsrika projekt så som t.ex. Meteor. Men även en lång rad internationella materielsamarbeten som inte varit framgångsrika så som t.ex. upphandlingen av NH90 och det svensk-norska projektet att gemensamt anskaffa Archer samt även det misslyckade ubåtsprojektet Viking.

Sverige bör därför ta initiativ inom EU och OCCAR för ett främjande av utbildningskompetens kring projektledning av internationella materielsamarbeten.

Ett stärkt exportfrämjande och ökad harmonisering av exportkontrollen

De minskade beställningarna från Försvarmakten har medfört att exporten blivit än viktigare för att den inhemska industrin ska kunna bibehålla den kompetens och förmåga som statsmakterna efterfrågar. Export stärker företagets möjligheter att bibehålla en stark konkurrenskraftig teknologinivå och den kompetens som krävs för att underhålla och vidmakthålla Försvarmaktens materielsystem. Det kan också innebära möjligheter till kostnadsdelning och därmed lägre kostnader för Försvarmakten. Det finns inte utrymme för att Sverige ensamt ska bära de försvarsföretag som är verksamma här. Förutsättningarna för att dela utvecklingskostnader genom export till andra länder måste ingå som ett centralt övervägande vid varje nytt utvecklingsprojekt.

En grundläggande utgångspunkt för statens engagemang i exportfrågor är att det finns en tydlig koppling till Försvarmaktens operativa förmåga. Detta är ett för snävt perspektiv i vissa fall.

Den exportfrämjande verksamheten försvagades vid regeringsskiftet 2014 då Försvarexportmyndigheten (FXM) lades ner och anslagen för exportfrämjande sänktes med närmare 70 procent. Det finns därför skäl att genomföra en utredning i syftet att ta fram förslag på hur exportfrämjandet av försvarsmateriel på myndighetsnivå kan stärkas på bästa tänkbara sätt. Vidare bör det övervägas att stärka Regeringskansliets förmåga att främja exporten av försvarsmateriel. Idag finns det en ambassadör på UD som har detta uppdrag. Det skulle dock också kunna förstärkas av att införa ytterligare en statssekreterare på Försvarsdepartementet som har ansvar för materiel- och försvarsindustrifrågor.

Det behövs också en konsekvensanalys av hur exportlagstiftningen fungerar när det gäller möjligheten att vara med som underleverantör till internationella projekt, utan att slutprodukten faller under svensk lagstiftning, samt problemet med att högre krav ställs på svenska underleverantörer i och med att de måste ha krigsmaterieltillstånd.

I allt högre grad bör det eftersträvas en ökad harmoniseringen mellan länderna inom EU på exportkontrollområdet. Utvecklandet av en gemensam och konkurrensutsatt försvarsmarknad inom medför att villkoren för export till tredje land även behöver likställas. Annars kommer det att skapa snedvridna konkurrensvillkor för försvarsföretag i länder med en striktare exportkontroll.

En nationell strategi för EU-samarbetet

EU:s försvarssamarbete utvecklas i snabb takt under de senaste åren. Samarbetet har genomgripande konsekvenser för materiel, marknad och industri. Grunden för principerna för materielförsörjningen utgörs sedan 2009 av EU:s försvarsupphandlingsdirektiv och EU:s överföringsdirektiv. Vidare har samarbetet även vidareutvecklats på senare tid genom EU:s försvarsfond, PESCO-projekten och den årliga försvarsöversynen (CARD). Det ligger i Sveriges intresse att den europeiska försvarsmarknaden är öppen och transparent så att försvarsföretagen som är verksamma i Sverige får ett ökat marknadstillträde inom resten av EU. Vidare är det angeläget även dessa företag som har icke-europeiska ägare kan delta på liknande villkor när den europeiska försvarsfonden finansierar olika former av projekt. Skälet för detta bör vara att det är ett krav att alla försvarsföretag i Sverige har en svensk vd och minst två svenska styrelseledamöter.

Sverige har varit återhållsamt med att delta i PESCO-projekt. Eftersom PESCO-projekten ska finansieras genom Europeiska försvarsfonden så kommer vi inte att kunna få del av den finansieringen. Det innebär en risk att Sverige betalar in ca en halv miljard till Europeiska försvarsfonden men får inte ta del av detta. Därigenom finansierar vi andra EU-länders försvarsmakter och företag snarare än våra egna. Det har nyligen upprättats ett så kallat EDF-kontor på FMV som ska hålla samman detta samarbete mellan myndigheter, företag och akademien. Vi anser dock att det behövs en nationell strategi för EU:s försvarssamarbete som även inkluderar Regeringskansliet för att tillgodose att Sverige fullt ut kan spela sin fulla roll inom EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik.

Pål Jonson (M)

Jan R Andersson (M)

Alexandra Anstrell (M)

Jörgen Berglund (M)

Jessika Roswall (M)